

1a) FUNKCE, DEFINIČNÍ OBOR, GRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ

Musíme posoudit, zda daná funkce je opravdu ta funkce, která tuhle samostatnou otázku, a to:

3a) Logaritmická a exponenciální funkce

5a) Trigonometrické funkce

11a) Limita a spojitost funkce

12a) Derivace funkce a její užití

20b) Definice, grafy goniometrických funkcí

21b) Vztahy mezi goni. funkcemi

25a) Ekviv. funkce

28a) Funkce lineární, kvadratická, lineární lomem

Definice: Funkce na množině $A \subset \mathbb{R}$ je předpis, který každému číslu x množiny A přiřadí právě jedno reálné číslo. Množina A se nazývá definiční obor funkce; označujeme ho D_f , D_g , aho podle množiny funkce.

Příklad 1: Předpis, který každému prvku intervalu $\langle -1; 2 \rangle$ přiřadí jeho ~~prostorové~~ je příkladem funkce f na množině

Definice $A = \langle -1; 2 \rangle$. Tuhle funkci označujeme:

$$f: y = 2x, x \in \langle -1; 2 \rangle \text{ a dleme:}$$

Funkce f je daná předpisem $y = 2x$, kde $x \in \langle -1; 2 \rangle$

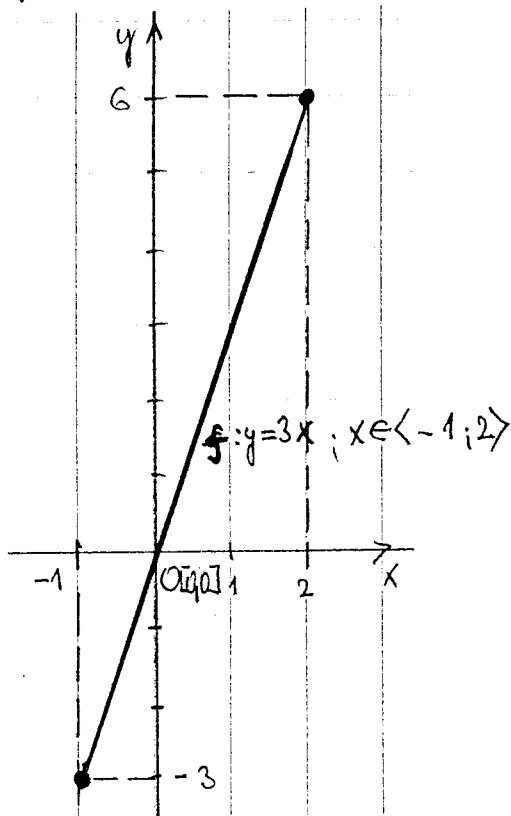
Ukážme: pro $x_0 = -0,5$ je $f(-0,5) = \underline{-1,5}$

$-1,5$ je hodnota funkce (respektive funkční hodnota) funkce f v bodě $x_0 = -0,5$.

Množinu $A = \langle -1; 2 \rangle$ nazýváme definiční obor funkce f , což označujeme $D_f = \langle -1; 2 \rangle$

Množinu všech funkčních hodnot, které funkce f nabývá, se nazývá obor hodnot funkce f ; označujeme ho H_f . V našem

Případě $H_f = \langle -3; 6 \rangle$.

Problém funkce f v kartézské soustavě souřadnic Oxy je množina všech bodů $X [x; f(x)]$, kde $x \in D_f$, $f(x) \in H_f$.

Podmínka: Je-li def. oborem funkce množina všech reálných čísel \mathbb{R} , můžeme jako množinu napsat \mathbb{R} . Například $y = 3x - 2$, $x \in \mathbb{R}$ lze napsat jen $y = 3x - 2$.

Definice obor funkce f může být předem dán, nebo ho musíme určit.

Příklad 2: Určete D_f funkce $g: y = \frac{1}{x-3}$.

$$D_f: x \in \mathbb{R} - \{3\} \text{ nebo } D_f: x \in (-\infty; 3) \cup (3; +\infty)$$

Příklad 3: Je dána funkce $f: y = \frac{1}{x^2 - 3x + 2}$.

- Zapište D_f jako sjednocení intervalů.
- Najděte hodnoty funkce v bodech 4, 2, -5.
- Rozhodněte, zda číslo 5 $\in H_f$.

Řešení:

a) $x^2 - 3x + 2 \neq 0$

$$y = \frac{1}{(x-1) \cdot (x-2)} \quad (x \neq 1; 2)$$

$$x^2 - 3x + 2 = 0$$

$$x_{1,2} = \frac{3 \pm \sqrt{1}}{2} = \frac{3 \pm 1}{2} = \begin{cases} 2 \\ 1 \end{cases}$$

$$D_f = (-\infty; 1) \cup (1; 2) \cup (2; +\infty)$$

b) $f(4) = \frac{1}{16 - 12 + 2} = 6$

$f(4) = 6$

$$f(2) = \frac{1}{4 - 6 + 2} = \frac{1}{0} \Rightarrow$$

(2)

v bodě $x=2$ není funkce definována, f hodnota neexistuje.

$$f(-5) = \frac{1}{(-5)^2 - 3 \cdot (-5) + 2} = \frac{1}{25 + 15 + 2} = 42$$

$$f(-5) = 42$$

c) Musíme pochopit, kde pomůcka

$$5 = \frac{1}{x^2 - 3x + 2} \text{ má řešení.}$$

$$\frac{x^2 - 3x + 2}{1} = \frac{1}{5}$$

$$x^2 - 3x + 2 = 0,2$$

$$x^2 - 3x + 1,8 = 0$$

$$x_{1,2} = \frac{3 \pm \sqrt{1,8}}{2} = \begin{cases} x_1 = \frac{3 + \sqrt{1,8}}{2} \\ x_2 = \frac{3 - \sqrt{1,8}}{2} \end{cases}$$

$$\Rightarrow 5 \in H_f$$

Příklad 4: Zapíšte funkci, která vyjadřuje odvislost

- obsahu čtverce na délce jeho strany,
- objemu krychle na délce jeho hrany, porovnan na d. hrany,
- obvodu kruhu na jeho poloměru,
- obsahu kruhu na jeho poloměru,

Řešení: a) $S = a^2$, $a \in (0; \infty)$

b) $V = a^3$, $a \in (0; \infty)$, $S = 6a^2$, $a \in (0; \infty)$

c) $o = 2\pi r$, $r \in (0; \infty)$, d) $S = \pi r^2$, $r \in (0; \infty)$

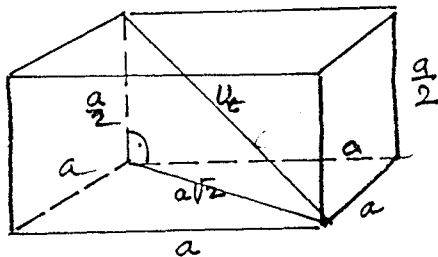
Příklad 5: Je dán kvádr se čtvercovou podstavou. Podstav-

na hrana má délku a , boční hrana délku $0,5 a$. Zapíšte

funkci, která vyjadřuje, jak se liší délka a odvisí

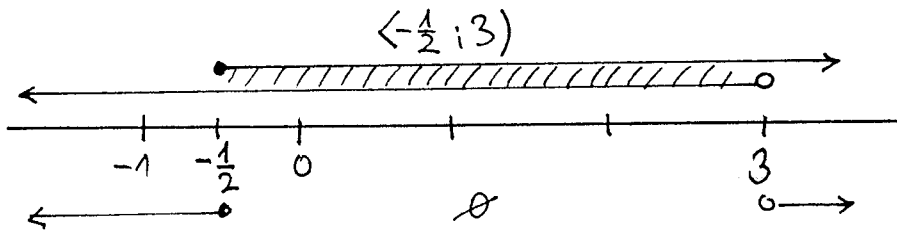
- počet $\frac{S}{a}$ dílků všech hran kvádru,
- délka tělesové úhlopříčky U_t ,
- počet kvádru S , d) objem kvádru V .

Řešení:

a) $S = 8a + 4 \cdot \frac{a}{2} = 10a$ $S = 10a$ $a \in (0; \infty)$

b) $U_t = \sqrt{\left(\frac{a}{2}\right)^2 + (a\sqrt{2})^2} = \sqrt{\frac{a^2}{4} + 2a^2} = \sqrt{\frac{a^2 + 8a^2}{4}} = \sqrt{\frac{9a^2}{4}} = \frac{3}{2}a = 1,5a$ $U_t = 1,5a$ $a \in (0; \infty)$

$$D_k = \left(-\frac{1}{2}; 3\right)$$

h) b: $y = \frac{1}{\sqrt{|x|+x}}$

$$|x|+x > 0$$

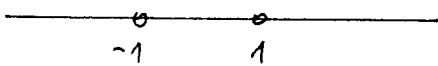
$$\begin{array}{l} x+x > 0 \\ 2x > 0 \\ x > 0 \end{array} \quad \begin{array}{l} -x+x > 0 \\ 0 > 0 \\ \emptyset \end{array}$$

$$D_b = (0; \infty)$$

b) m: $y = \frac{1}{|x|-1}$

$$\begin{array}{l} |x|-1 \neq 0 \\ x-1 \neq 0 \\ x \neq 1 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} -x-1 \neq 0 \\ -x \neq 1 \\ x \neq -1 \end{array}$$

$$D_f = (-\infty; -1) \cup (-1; 1) \cup (1; +\infty)$$

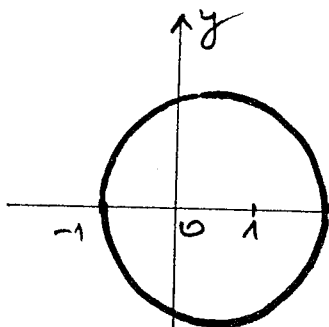
g) n: $y = \frac{2}{x^2-1}$

$$x \neq \pm 1$$

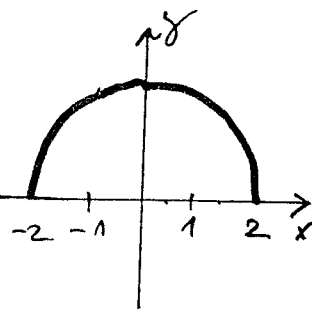
$$D_n = (-\infty; -1) \cup (-1; 1) \cup (1; +\infty)$$

$$y = \frac{2}{(x+1) \cdot (x-1)}$$

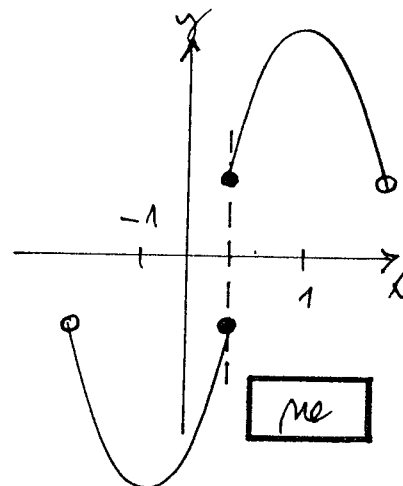
Příklad 7: Které 2 množin bodů na obzoru v soustavy souřadnic Oxy představují řezy funkcí:

m_e

a_{no}

m_e

Príkklad 8: Rozhodněte, zda daný předpis určuje funkci:
na množině \mathbb{R} , je-li

a) $y^2 = 4x$, $x \in \mathbb{R}$ b) $y = |x|$, $x \in \mathbb{R}$ c) $|y| = x$, $x \in \mathbb{R}$

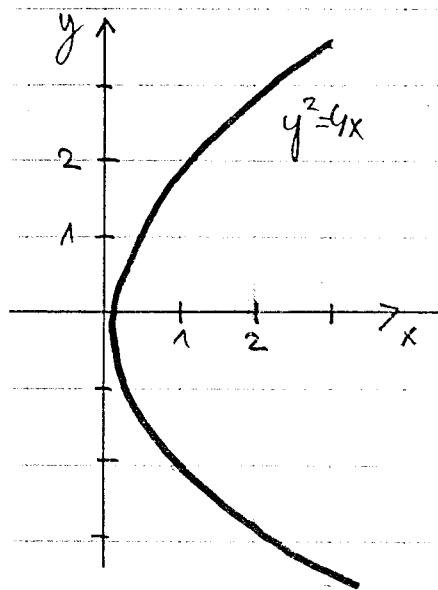
Řešení: a)

$$y^2 = 4x$$

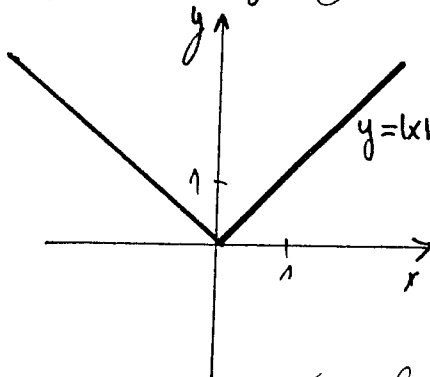
$$y = \pm\sqrt{4x} \quad (D_f = \langle 0, +\infty \rangle)$$

$$y = \pm 2\sqrt{x}$$

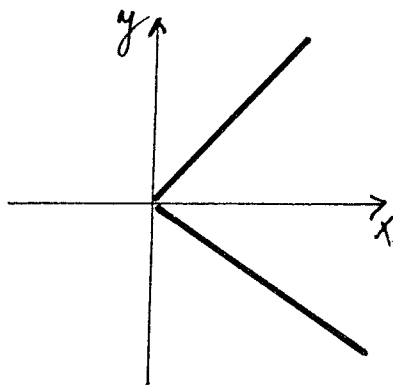
neurčuje
funkci.

b) $y = |x|$ určuje funkci:

c) $|y| = x$ neurčuje funkci:

např. pro $x = 2$ je $y = \pm 2$

Príkklad 9: Určete D_f a H_f funkce $y = \left| \frac{3x-2}{2x+5} \right|$.

Pro $3x-2 \geq 0 \wedge 2x+5 > 0$ je $y = \frac{3x-2}{2x+5} \Rightarrow 2x+5 \neq 0$
 $x \neq -\frac{5}{2}$

Pro $3x-2 \leq 0 \wedge 2x+5 < 0$ je $y = \frac{3x-2}{-2x-5} \Rightarrow -2x-5 \neq 0$
 $x \neq -\frac{5}{2}$

Pro $3x-2 \leq 0 \wedge 2x+5 > 0$ je $y = \frac{-3x+2}{2x+5} \Rightarrow x \neq -\frac{5}{2}$

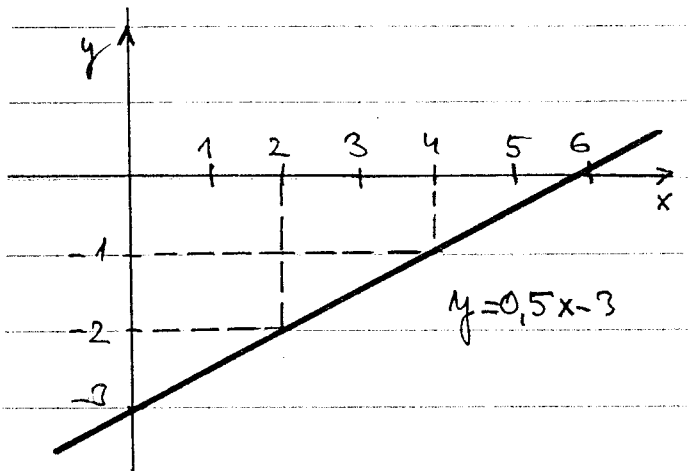
$D_f = \mathbb{R} - \{-\frac{5}{2}\}$, $H_f = \langle 0, +\infty \rangle$, neboť abs. hodnota je vždy kladná.

Vlastnosti funkcí

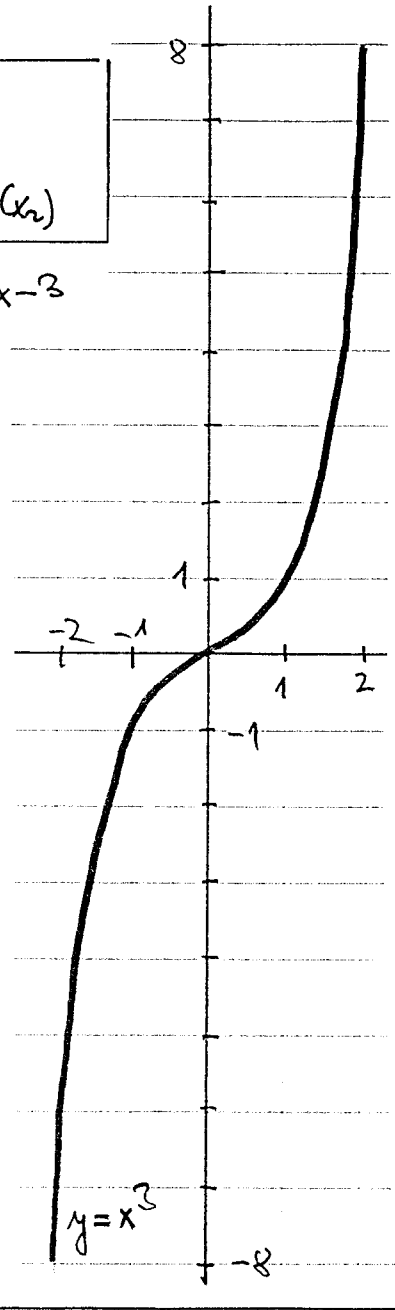
Definice: Funkce f se nazývá prostá \Leftrightarrow

$$\forall x_1, x_2 \in D_f : x_1 \neq x_2 \Rightarrow f(x_1) \neq f(x_2)$$

Příklad 10: Příklady prostých funkcí: $y = 0,5x - 3$

$$y = x^3$$

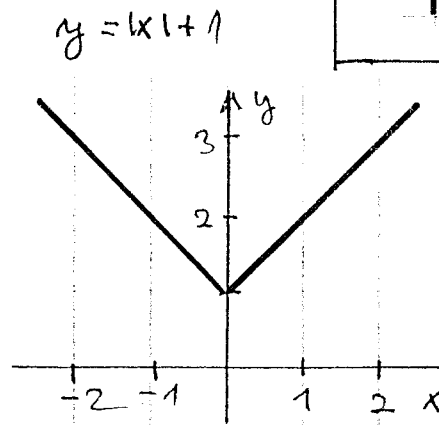
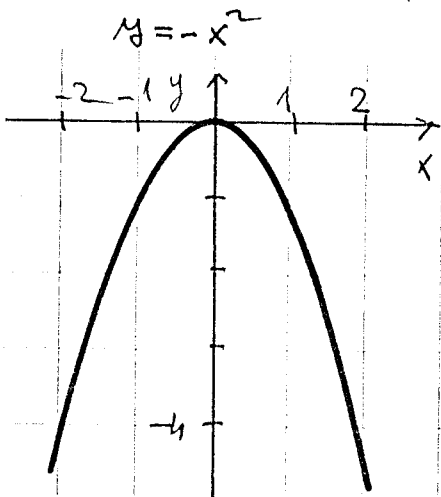

např. pro $x_1 = 2$ je $f(x_1) = -2$

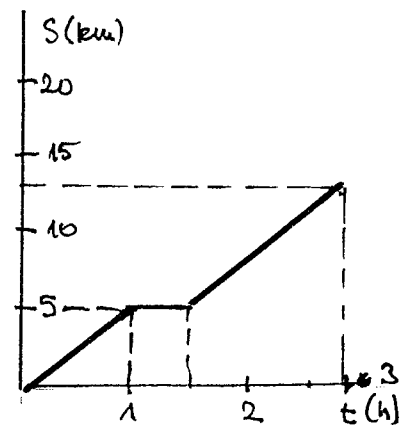
pro $x_2 = 4$ je $f(x_2) = -1$

$$x_1 \neq x_2 \Rightarrow f(x_1) \neq f(x_2)$$

Příklad 11: Příklady funkcí, které nejsou prosté:

Chlapec šel rychlostí $5 \frac{\text{km}}{\text{h}}$ (5 km h^{-1}). Po jedné hodině chvíli odpovíral. Pak pokračoval ještě 1,5 h stejnou rychlostí. Kolik km šel?

Napište graf a rozhodněte, zda je nebo funkce prostá.

$S = 5 \cdot 2,5 = 12,5$; chodac ušel 12,5 km. Funkce není prostá.

Definice 1: Funkce f se nazývá sudá, pokud platí:

1. $\forall x \in D_f$ je $-x \in D_f$
2. $\forall x \in D_f$ je $f(-x) = f(x)$

Z definice 1 plyne, že graf sudé funkce je souměrný podle osy y .

Definice 2: Funkce f se nazývá lichá, pokud platí:

1. $\forall x \in D_f$ je $-x \in D_f$
2. $\forall x \in D_f$ je $f(-x) = -f(x)$

Z definice 2 plyne, že graf liché funkce je souměrný podle počátku souřadnic Oxy .

Příklad 12: Zjistěte, která z následujících funkcí jsou sudá a která lichá.

a) $f: y = 2x, x \in (-4; 5)$

b) $g: y = 2x, x \in \mathbb{R}$

c) $h: y = \frac{x}{\sqrt{x^2}}$

d) $i: y = -1 + |x|$

e) $j: y = \frac{x^3 + 2x}{|x|}$

f) $k: y = \frac{2x^2}{|x| + x^2}$

Řešení:

a) $f: y = 2x, x \in (-4; 5)$. Ze simple definice 1 i definice 2 nejsou splněny 1. podmínky: $5 \in D_f$, ale $-5 \notin D_f \Rightarrow$ Funkce f není ani sudá, ani lichá (viz graf na str. 9).

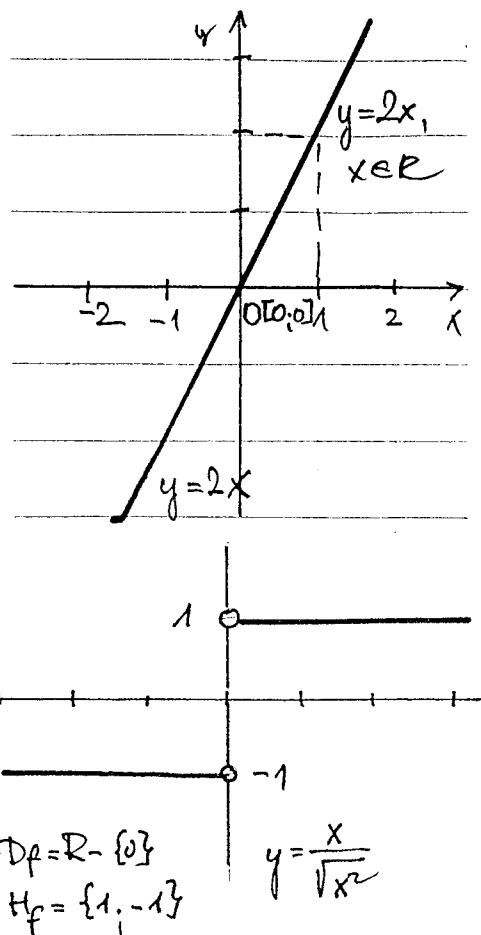
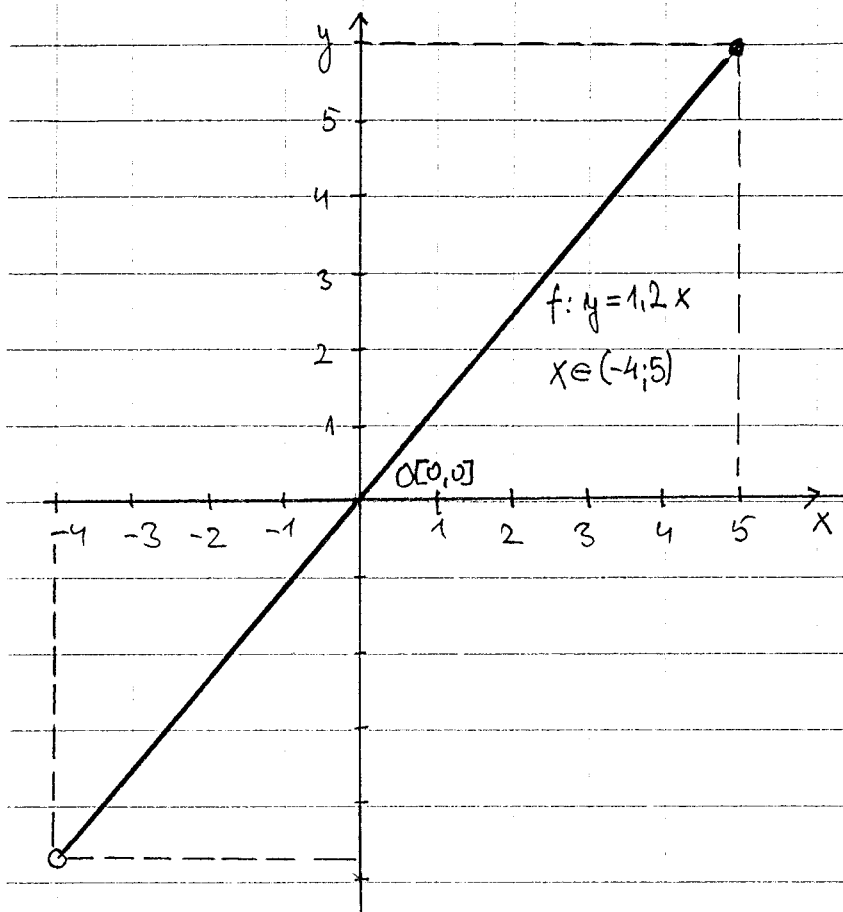
b) Funkce $g: y = 2x, x \in \mathbb{R}$ splňuje obě podmínky definice 2. Tato funkce je lichá, její graf na str. 9 je souměrný podle počátku $O[0;0]$ souřadnic.

c) $h: y = \frac{x}{\sqrt{x^2}} \Leftrightarrow y = \frac{x}{|x|}$... neboť platí: $\frac{x}{\sqrt{x^2}} = \frac{x}{\sqrt{(x)^2}} = \frac{x}{|x|}$

x	-2	-1	0	1	2
y	-1	-1	-	1	1

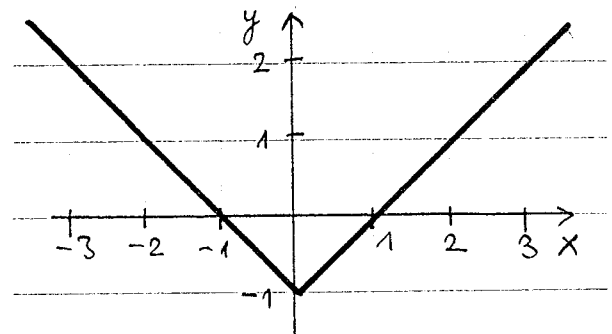
$\frac{x}{|x|} = \frac{-2}{|-2|} = \frac{-2}{2} = -1 \dots \frac{-1}{|-1|} = \frac{-1}{1} = -1 \quad D_f = \mathbb{R} - \{0\}, H_f = \{1, -1\}$

Funkce $y = \frac{x}{\sqrt{x^2}}$ je lichá (graf je souměrný podle $O[90]$).

d) $y = -1 + |x|$ Žičkosa, zé $f(x) = f(x)$
 $y = |x| - 1$ $f(x) = |x| - 1$
 $f(-x) = |-x| - 1 = |x| - 1,$
 čili $f(x) = f(x)$

Funkce $y = -1 + |x|$ je sudá.

e) $f: y = \frac{x^3 + 2x}{|x|}$ Žičkosa, zé $f(-x) = -f(x)$

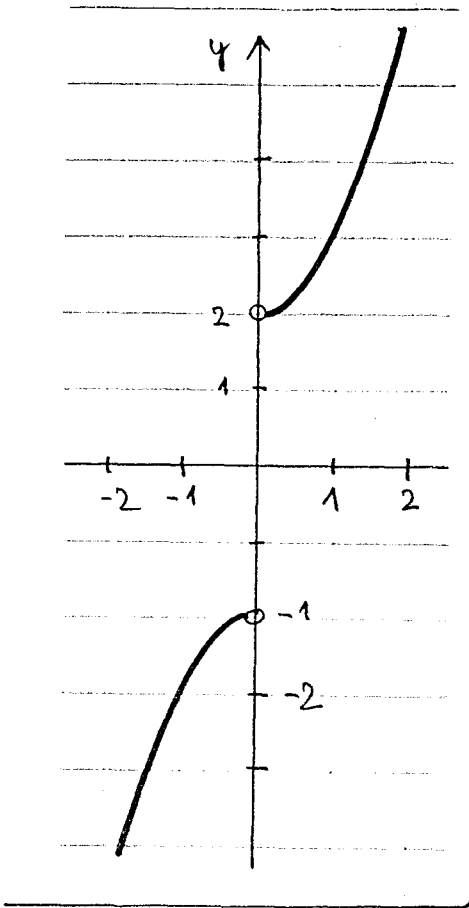
$$f(x) = \frac{x^3 + 2x}{|x|} \dots f(-x) = \frac{(-x)^3 + 2(-x)}{|-x|} = \frac{-x^3 - 2x}{|x|} = - \frac{x^3 + 2x}{|x|} = -f(x)$$

Platí tedy, zé $f(-x) = -f(x)$

Je-li $x > 0$, pak $y = \frac{x^3 + 2x}{x} = \frac{x^3}{x} + \frac{2x}{x} = x^2 + 2$, což je „kladná“ část

paraboly $y = x^2$ posunutá o 2 jednotky ve směru kladné polo-
osy y .

Je-li $x < 0$, pak

$$y = -\frac{x^3 + 2x}{|x|} = -\frac{x^3 + 2x}{x} = -\left(\frac{x^3}{x} + \frac{2x}{x}\right) = -(x^2 + 2) = -x^2 - 2 \quad (\text{viz graf}).$$

Funkce je ještě. Pro $x \geq 0, x < 0$

$$f) y = \frac{2x^2}{|x| + x^2} \quad \text{Funkce je definována pro } x \in \mathbb{R} - \{0\}.$$

Položme si otázku, zda je sudá, nebo lichá. Je-li sudá, musíme splnit podmínky definice 1.

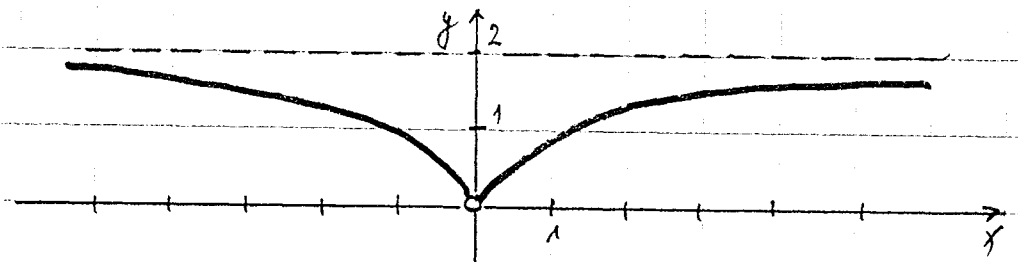
Podmínka 1 platí.

" " 2 " ?

$$f(-x) = \frac{2 \cdot (-x)^2}{|-x| + (-x)^2} = \frac{2x^2}{|x| + x^2} \quad | \quad f(x) = \frac{2x^2}{|x| + x^2}$$

⊖

$$f(-x) = f(x)$$

$$D_f = \mathbb{R} - \{0\}$$

$$H_f = (0; 2)$$

x	±0,5	±1	±1,5	±2	±2,5	±3	lim $x \rightarrow \infty$	$\frac{2x^2}{ x + x^2} =$
y	0,5	1	1,2	1,3	1,4	1,5		

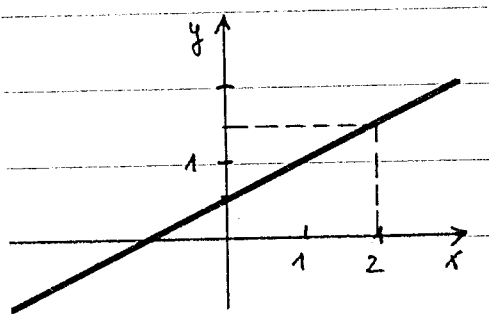
$$= \lim_{x \rightarrow \infty} \frac{\frac{2x^2}{x^2}}{\frac{x}{x^2} + \frac{x^2}{x^2}} = \lim_{x \rightarrow \infty} \frac{2}{\frac{1}{x} + 1} = \frac{2}{0+1} = 2 \quad \text{Funkce k je sudá!}$$

Definice 3: Funkce f je nazývána rostoucí v intervalu M ($M \subset D_f$), pokud když pro každé dvě prvky $x_1, x_2 \in M$ platí: Je-li $x_1 < x_2$, pak $f(x_1) < f(x_2)$.

Definicja 4: Funkcja f se nazywa klesajacą w interwale M ($M \subset D_f$),
 jeżeli dla dowolnych dwóch punktów $x_1, x_2 \in M$ plat:
 je-li: $x_1 < x_2$, toz $f(x_1) > f(x_2)$.

Przyklad 13: Rozhoduje, ktora z podanych funkcji jest rosnaca
 i ktora klesajaca w danym interwale:

a) $y = 0,5x + 0,5, x \in \mathbb{R}$

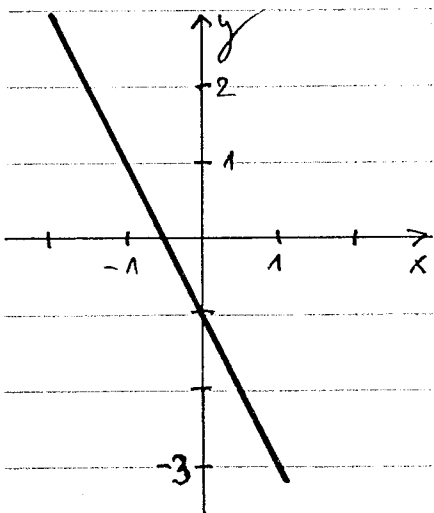

Przedpokladajme, ze $\forall x_1, x_2 \in D_f$ plat:

$$\begin{aligned} x_1 &< x_2 && | \cdot 0,5 \\ 0,5x_1 &< 0,5x_2 && | + 0,5 \\ \underline{0,5x_1 + 0,5} &< \underline{0,5x_2 + 0,5} \\ f(x_1) &< f(x_2) \end{aligned}$$

Probowi posledni
 nerownost plat,
 Akz podle de-
 finicji 3 je dana
funkcja rosnaca
 w \mathbb{R} .

b) $y = -2x - 1, x \in D_f$

Opet przedpokladajme, ze $\forall x_1, x_2 \in D_f$ plat:

$$\begin{aligned} x_1 &< x_2 && | \cdot -2 \\ -2x_1 &> -2x_2 && | - 1 \\ \underline{-2x_1 - 1} &> \underline{-2x_2 - 1} \\ f(x_1) &> f(x_2) \end{aligned}$$

Probowi posledni nerownost plat,
 Akz podle definicji 4 je dana
funkcja klesajaca w \mathbb{R} .

c) $y = \frac{1}{2}x^2 - 1$ (niech $x \in (-\infty; 0)$)

Je-li $x_1 < x_2$, (niech $x_1 = -2, x_2 = -1$)

Uyideme, ze toz, ze \leftarrow

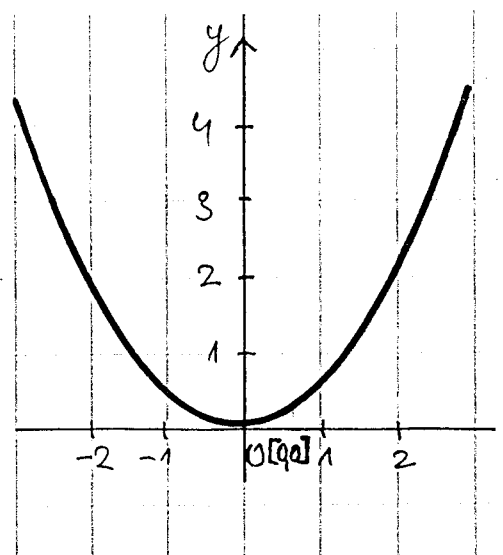
$|x_1| > |x_2|$, monotone

$|x_1|^2 > |x_2|^2$

$x_1^2 > x_2^2$

$f(x_1) > f(x_2)$

Podle definicji 4
 je funkcia $y = \frac{1}{2}x^2$
 w interwale $(-\infty, 0)$
klesajaca.

2) Nechť $x \in \langle 0; \infty \rangle$

je-li mají $x_1 < x_2$, mají $x_1=2, x_2=4$.

$$|x_1| < |x_2|$$

$$|2| = 2, |4| = 4$$

$$|x_1|^2 < |x_2|^2$$

$$\underbrace{x_1^2}_{f(x_1)} < x_2^2$$

N intervalu $\langle 0; \infty \rangle$ je funkce $y = \frac{1}{2}x^2$
rostoucí.

Uvěte: Každá funkce, která je rostoucí, nebo klesající, je monotónní.

d) $y=4$ není ani rostoucí ani klesající

Definice 5: Funkce f se nazývá

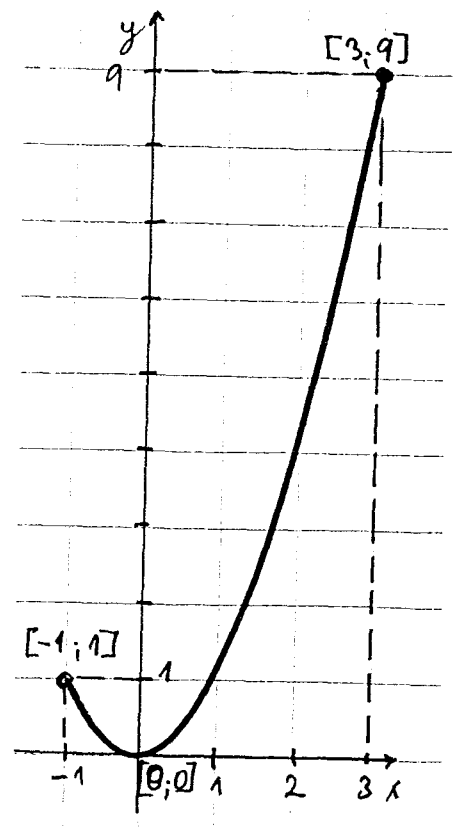
a) odolně omezená N množině M , pokud každý existující reálný
číslo d , něpro všechna $x \in M$ je $f(x) \geq d$,

b) shora omezená N množině M , pokud každý existující reálný
číslo h , něpro všechna $x \in M$ je $f(x) \leq h$.

c) omezená N množině M , pokud každý je N množině odolně
omezená číslem d a shora omezená číslem h .

Příklad 14: Posuďte funkci $f: y=x^2$ N $D_f = \langle -1; 3 \rangle$ z hlediska
definice 5.

Tato funkce je odolně omezená číslem $d=0$
a shora omezená číslem $h=9$. (ve smyslu de-
finice 5 je omezená N množině $M =$
 $D_f = \langle -1; 3 \rangle$).

Příklad 15: $f: y = \sin x, x \in \mathbb{R}$

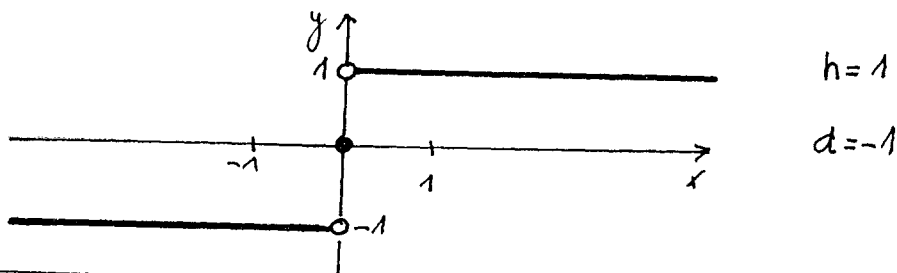
Tato funkce je odolně omezená číslem
 $d=-1$, shora omezená číslem $h=1$.

Příklad 16: $f: y = -x^2$

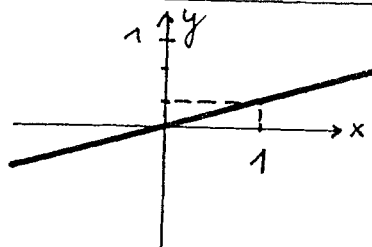
Tato funkce je shora omezená číslem $h=0$,
odolně omezená není.

Příklad 17: $y = \frac{2x^2}{|x|+x^2}$ (viz sh. 10): $h=2, d=0$

Příklad 18: Funkce $\operatorname{sgn} x$ (Signum x) je definována:
 $\operatorname{sgn} x = 1$ pro $x > 0$, $\operatorname{sgn} 0 = 0$, $\operatorname{sgn} x = -1$ pro $x < 0$.

Příklad 19: $y = \frac{1}{3}x, x \in \mathbb{R}$

Tato funkce není
omezená ani shora
ani zdola.

Definice: Funkce $y = f(x), x \in M, y \in N$

$y = \varphi(x), x \in M, y \in M,$

kde předpis f a φ jsou navzájem inverzní („oprávněni“),
 se nazývají navzájem inverzní funkce. (f a f^{-1}).

Grafy těchto funkcí jsou vzájemně sdružené podle přímky $y = x$
 (osy I. a II. kvadrantu soustavy souřadnic).

Příklad 20: Najděte inverzní funkci k dané funkci a sestavte
 graf obou funkcí.

a) $f: y = 2x - 3$

Řešení: Zaměňme proměnné:

$f: y = 2x - 3$

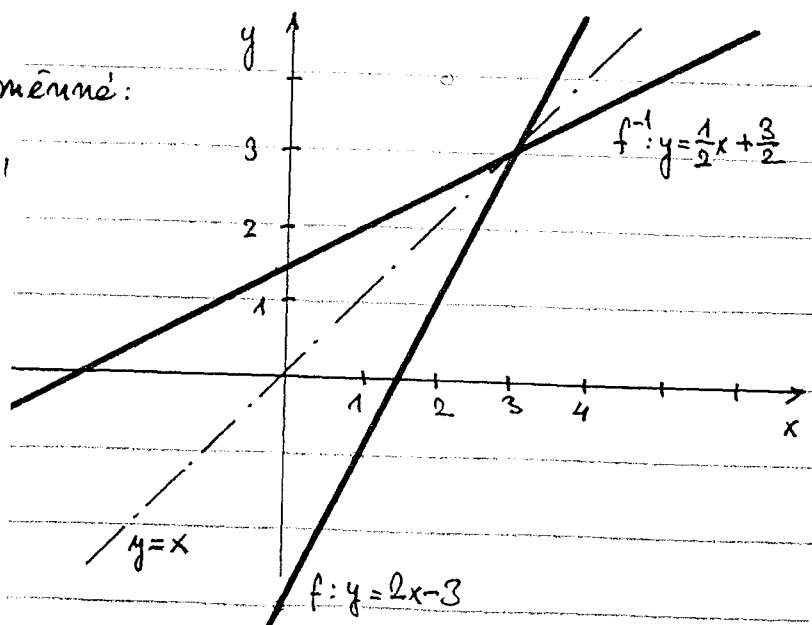
$f^{-1}: x = 2y - 3$

$2y = x + 3 \quad | :2$

$y = \frac{1}{2}x + \frac{3}{2}$

Funkce $y = 2x - 3$ a

$y = \frac{1}{2}x + \frac{3}{2}$ jsou navzájem
 inverzní funkce

b) $f: y = \sqrt{x+1}$, $D_f = \langle -1, +\infty \rangle$, $H_f = \langle 0, +\infty \rangle$

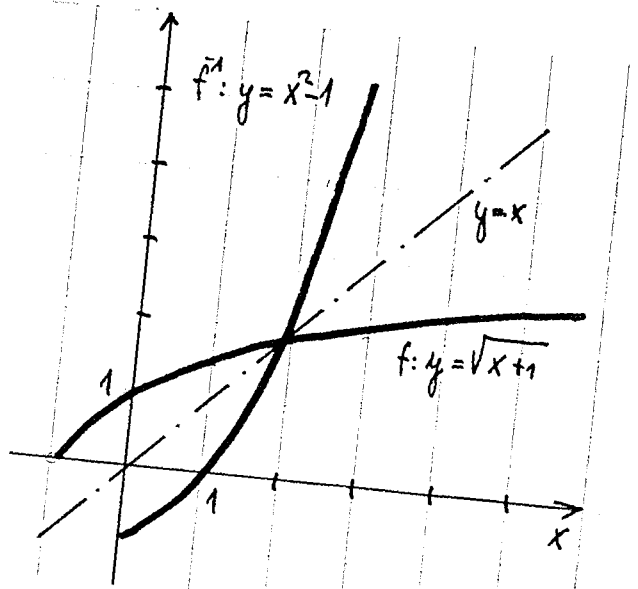
$f^{-1}: x = \sqrt{y+1}$

$x^2 = y + 1$

$y = x^2 - 1$, $D_{f^{-1}} = \langle 0, +\infty \rangle$

$H_{f^{-1}} = \langle -1, +\infty \rangle$

Všimněme si, že D_f funkce f
je $H_{f^{-1}}$ funkce f^{-1} a H_f funkce f
je $D_{f^{-1}}$ funkce f^{-1} .

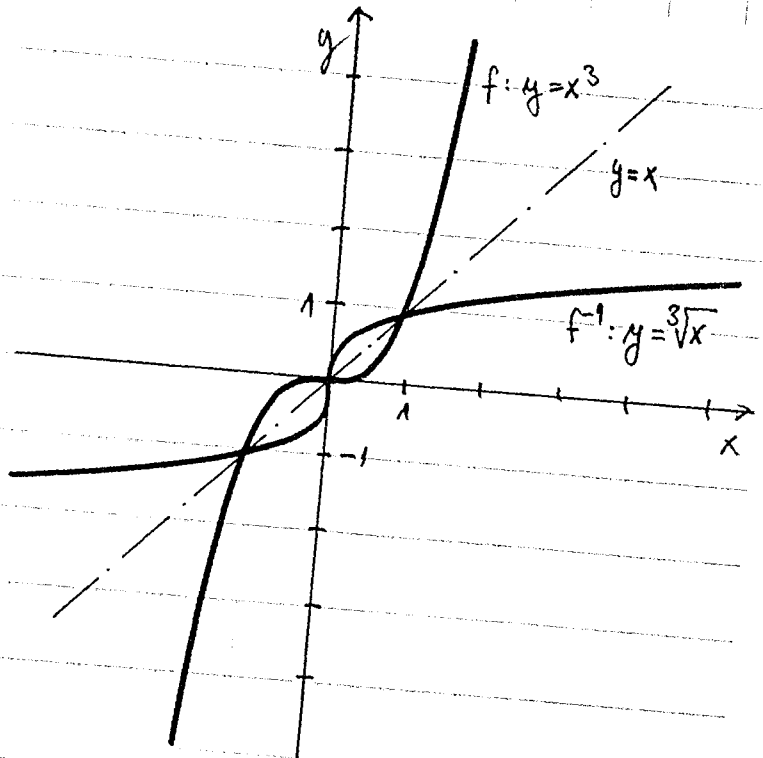
c) $f: y = x^3$, $D_f = \mathbb{R}$, $H_f = \mathbb{R}$

$f^{-1}: x = y^3$

$y^3 = x$

$\sqrt[3]{y^3} = \sqrt[3]{x}$

$y = \sqrt[3]{x}$, $D_{f^{-1}} = \mathbb{R}$, $H_{f^{-1}} = \mathbb{R}$

Časť učiva o funkciách
je v maturitných
otázkach, ktoré sú
uviesť na str. 1 kolko-
to ľudí.